

Institutionen för
socialt arbete – socialhögskolan

Stockholm Universitet
C-uppsats 10p
Socionomlinjen, Mångkulturell inriktning
VT. 2008

Mödrar och patriarkat

– En kvalitativ studie med fokus på mammor i familjer med starkt patriarkala
traditioner.

Författare: Anna Oliver &
Özlem Zengin
Handledare: Lena Hübner

ABSTRACT

Mothers and Patriarchate

A Qualitative Study Focused on Mothers in Families with Strongly Patriarchal Traditions

The aim of this study was to investigate how mothers in families with strong patriarchal traditions see their role as a mother and as a woman. The study is built upon two main questions: What are the expectations of your family and your immediate environment on you as a mother and as a woman? And what does “honour” mean for you as a mother and as a woman? In our paper we had as a starting point a gender perspective that was further on applied in defining our research question. We are also giving an account of the phenomenological perspective that we also had as a basis of our work. We interviewed six mothers living in families with strong patriarchal traditions. There were half-structured interviews according to an interview guide, with half open questions. We followed the qualitative method. The results show that “honour” is a basic norm for the mothers, that they have difficulties to even imagine living a life without honour. For all of our informants, honour means not to have sexual relationships with several men, and to keep a woman’s virginity until she gets married. Avoiding bad rumours that may lead to shame is an important part of the mothers’ lives. As women, the mothers are forced to take into consideration their husbands’ and older family members’ opinions. It is the mothers’ duty to educate their children to behave in “the right” way. According to our informants, a mother should be caring and in charge of the household work.

Keywords: Honour, power, shame/shameless, women, mother, virginity, patriarchate & religion.

Sökord: Heder, makt, skam/ärelös, kvinna, mamma, oskuld, patriarkat & religion.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING.....	1
1.2 SYFTE.....	2
1.3 FRÅGESTÄLLNINGAR.....	2
1.4 BEGREPPSPRECISERINGAR.....	2
1.5 ANKNYTNING TILL SOCIALT ARBETE.....	2
1.6 UPPSATSSENS DISPOSITION.....	3
2. METOD.....	4
2.1 KVALITATIV METOD.....	4
2.2 FÖRFÖRSTÅELSE.....	4
2.3 FÖRFARINGSSÄTT.....	5
2.4 URVAL OCH BORTFALL.....	5
2.5 GENOMFÖRANDE AV INTERVJUER.....	6
2.6 BEARBETNING AV MATERIALET.....	7
2.7 ETISKA ÖVERVÄGANDEN.....	7
2.8 VALIDITET OCH RELIABILITET.....	8
2.9 GENERALISERBARHET.....	9
3. TIDIGARE FORSKNING.....	11
3.1 HEDER/SKAM.....	11
3.2 MAMMA/KVINNA.....	13
3.3 MAKT/PATRIARKAT.....	15
4. GENUS TEORI.....	17
4.1 GENUSSYSTEMET.....	18
4.2 GENUSKONTRAKT.....	19
4.3 SAMMANKOPPLING TILL STUDIE.....	19
5. RESULTAT OCH ANALYS.....	21
5.1 PRESENTATION AV INFORMANTER.....	21
5.2 SKAM OCH SEXUALITET.....	22
5.3 MAKT.....	25
5.4 RELIGION.....	29
5.5 FÖRVÄNTNINGAR PÅ KVINNANS UPPGIFTER SOM MAMMA.....	32
6. SLUTDISKUSSION.....	36
6.1 SAMMANFATTANDE RESULTATBILD.....	37
6.2 METOD DISKUSSION.....	38
6.3 FÖRSLAG PÅ FORTSATT FORSKNING.....	40
7. REFERENSER.....	41
8. BILAGA.....	43
BILAGA 1. INTERVJUGUIDE.....	43
BILAGA 2. AREBTSFÖRDELNING.....	43

1. INLEDNING

Genom hedersmorden på Sara, Fadime, Pela och några andra under slutet av 1900-talet och början på 2000-talet har hedersproblematiken blivit uppenbar för allmänheten. Samhället började i och med dessa händelser inse att hedersproblematiken drabbar även svenska kvinnor och flickor i landet. Heder går inte att begränsas till någon enstaka kultur eller etnicitet, och har ingen koppling till religioner heller. Hedersproblematiken kan existera i alla samhällen där den traditionella synen är att mannen är normen och kvinnans sexualitet kontrolleras av mannen (Sjöblom, 2006).

Hedersmorden på ovan nämnda individer inträffade i svenska samhällen där grundvärderingarna utmärks i stor utsträckning av jämställdhet mellan könen och mänskliga rättigheter. Hedersproblematiken har resulterat i att staten visat mera hänsyn för utsatta individerna. Olika insatser har påbörjats mellan perioden 2003-2007 och 130 miljoner kronor har avsatts av regeringen för att tillskapa skyddat boende och insatser av annat slag för de utsatta (Sjöblom, 2006).

Jämställdhet är en grundnorm i det svenska samhället men ett överseende med andra människors traditionella normer och värderingar gör att det blundas för att kvinnors intressen blir sekundära och kollektivets intressen hamnar först (Schlytter, 2004). Wikan (2003) understryker att somliga minoritetskvinnor är mera utsatta i utlandet i jämförelse till ursprungslandet. Orsaken till denna utsatthet är delvis att gruppen knyter an till sina rötter i mån om att inte tappa fästet till ursprungskulturen och dels för att männen inte vill lämna ifrån sig makten som försvarare av sina hedersnormer.

I denna studie kommer vi att studera hur sex mödrar i familjer med starkt patriarkala traditioner upplever sina roller som mödrar och kvinnor. Vilka uppfattningar finns hos mödrarna kring heder, religion, skam, sexualitet, makt och vilka förväntningar det finns på mödrarna. Vårt empiriska material kommer att analyseras utifrån genusteorin under resultat och analysavsnittet, därefter tar vi en sammanfattande slutdiskussion om studiens innehåll. Vi beskriver olika metoder som vi använt oss av under studiens gång i metod avsnittet.

1.2 SYFTE

Syftet med denna studie är att undersöka hur mammor i familjer med starka patriarkala traditioner ser på sin roll som kvinna och mamma.

1.3 FRÅGESTÄLLNINGAR

- 1 Vad har du själv, din familj och din omgivning för förväntningar på dig som mor och kvinna?
- 2 Vad betyder heder för dig som kvinna och mamma?

1.4 BEGREPPSPRECISERINGAR

Hederskultur: beskrivs av Johansson (2005) som en mansdominerad kultur, där kvinnan är underordnad alla män i familj och nätverk.

Genus/Kön: genus är att föredra i fråga om kön anser Hirdman, begreppet står för både den sociala könsrollen och den biologiska könsrollen, därför kommer vi att använda oss av genusbegreppet (Hirdman, 2001).

Den utvidgade familjen: här syftar vi på mödrarnas nära anhöriga det vill säga släkten.

Patriarkat: definieras som en symbol för systemet av manlig dominans och kvinnlig underordning (Wetterberg, 2004).

1.5 ANKNYTNING TILL SOCIALT ARBETE

Sverige är idag ett mångkulturellt samhälle där familjer med starkt patriarkala traditioner lever. Studien ger oss olika perspektiv på hur mödrarna i dessa familjer upplever sina roller som mor

och kvinna. Det är viktigt för socialt arbete för att kunna få en bild av hur dessa kvinnor lever, för att kunna erbjuda dem hjälp i framtiden om de skulle behöva det.

1.6 UPPSATSENS DISPOSITION

Denna uppsatts är indelat i sju kapitel. Studien inleder vi med en introduktion till uppsatsen. I kapitel två ges en beskrivning av metoden. I kapitel tre redovisas tidigare forskning inom forskningsområdet. I kapitel fyra redovisas den valda teoretiska perspektiv som undersökarna använde som analysverktyg. Kapitel fem redovisar studiens resultat och analys av genomförande intervju med hjälp av olika teman, som sedan kopplas ihop med studiens tidigare forskning och den valda teoretiska utgångspunkten. Kapitel sex och sju utgörs av slutdiskussion vilket följs av referenslista och bilagor.

2. METOD

I detta kapitel presenteras den kvalitativa metoden vi använt och en kort beskrivning av det fenomenologiska synsättet. Därefter redogörs för undersökarnas förförståelse, förfaringsätt, urval av intervjupersoner och bortfall. Sedan gör vi en redogörelse av genomförande av intervjuerna, de etiska övervägandena och slutligen diskuteras studiens validitet, reliabilitet och generaliserbarhet.

2.1 KVALITATIV METOD

För att studien ska kunna uppfylla sitt ändamål har vi valt att utgå från en kvalitativ metod. Kvale (1997) beskriver att en kvalitativ metod kan fånga erfarenheter och olika innebörder ur informanternas vardagsvärld. Informanterna får med en kvalitativ metod möjligheten att förmedla sina egna upplevelser av sina livsförhållanden. Studien har en fenomenologisk utgångspunkt, med tanke på att vi vill undersöka vad våra informanter själva upplever och anser om heder och hur det påverkar deras livssituation. Fenomenologin lyfter fram individen, individens erfarenheter och livs berättelse, den försöker även i detalj beskriva individens upplevelser och försöka begripliggöra individens huvudskaliga uppfattning explicit.

2.2 FÖRFÖRSTÅELSE

Heder har tagit stor plats i våra liv som flickor/ unga kvinnor. Ursprungligen härstammar vi från länder där hedersnormen kännetecknar biologiska samt sociala könsskillnader mellan män och kvinnor och har givit kvinnan den underordnade positionen. Våra mödrar och många andra kvinnliga bekanta har påverkats av hedersnormer och den konstruerade hierarkin mellan könen. Vår förförståelse om heder visar att mödrar/kvinnor är underordnade männen och har begränsat bestämmanderätt, vi tror dock på en förändring inom snar framtid. Det grundar vi på att kvinnor/mödrar börjar bli mer självständiga i och med att alltfler kvinnor utbildar sig och alltfler blir ekonomiskt oberoende sina män. Vår förförståelse ansåg vi inte utgöra något hinder för

intervjuerna samt datainsamlingen, därför att våra erfarenheter har varit en tillgång för studien. Vi har just därför kunnat närma oss våra informanter och förstå dessa kvinnor på ett sätt som vi inte kunnat utan våra egna erfarenheter.

2.3 FÖRFARINGSSÄTT

Datainsamlingen inleddes med eftersökningar i olika databaser på Stockholms Universitets bibliotek. Bland annat sökte vi på Libris och Diva portalen efter relevant litteratur (och uppsatser) för den föreliggande studien. Vi gjorde även eftersökningar på relevant litteratur/forskning till vår val av ämne i vanliga bibliotek runt om i Stockholm. Vi sökte bland annat i Mångkulturellt centrum i Fittja, Stads Biblioteket, Skärholmens Bibliotek samt Fittja Biblioteket. Sökorden som brukades var bland annat: Heder, Mamma, mamma och invandrare, mamma och heder, kvinna och heder, mamma och underordnad, kvinnligt, makt, skam, ära, ärelös och patriarkat.

Litteraturinsamlingen gav många träffar, i synnerhet om hedersvåld och hedersmord. Eftersom att vi inte var ute efter våldet valde vi att avgränsa oss genom att läsa innehållsförteckningar samt inledning, vi markerade med ett kryss om litteraturen var användbar. Inga markeringar utfördes på det som ansågs vara olämpligt och irrelevant för den förekommande studien. Vi har även avgränsat oss genom att lägga fokus på mödrar som lever med strakt patriarkala traditioner.

2.4 URVAL OCH BORTFALL

Till en början valde vi våra intervjupersoner utifrån deras etnicitet. Vi tog kontakt med intervjupersonerna via bekanta för att inte ha en personlig kontakt. Vi ändrade dock vårt urval senare, då vi insåg att det vore mer lämpligt att ha intervjupersoner som vi personligen känner och vet att de lever med hedersnormer i sina liv. Bekantskapen med intervjupersonerna anser vi öka förtroendet, vilket skapar en djupare informationskälla. Detta ökar validiteten och reliabiliteten i vår studie. Två av informanterna är arbetskamrater till en av författarna, resterande är familjevänner. Vi har från början frågat tio personer som vi känner om de velat delta i vår studie, sex av dessa svarade ja. Informanterna fick välja intervjuplats och samtliga önskade

genomföra intervjun i deras hem.

Alla våra informanter är muslimer. Det var inte något vi förutsett eftersom vi från början valde att inte associera religion med heder. Vi kände till en början att religion saknade relevans för studien, men insåg senare att mödrarnas trosbekännelse hade väldigt stor betydelse för deras livsstilar. Därför valde vi att ta med religion som ett tema i studien.

Vi har valt att inte avgränsa urvalet utifrån ålder, eftersom ålder kan vara betydelsefull i fråga om heder, synnerligen om informanterna tillhör en äldre generation eller en yngre generation, vilket våra informanter gör. Den äldsta informanten har migrerat till Sverige som ung, medan den yngsta informanten är född i Sverige.

2.5 GENOMFÖRANDE AV INTERVJUER

Intervjuerna genomfördes utifrån en intervjuguide (se bilaga 1) som inbegrep halvtstrukturerade frågor, det vill säga frågor som inte är helt flexibla men inte heller helt fastlåsta med hänsyn till frågeguiden. Halvstrukturerade intervjuer ger intervjuaren en möjlighet att lyssna samt läsa mellan raderna och utifrån konversationen ställa följdfrågor (Kvale, 1997).

Alla sex intervjuer ägde rum i mödrarnas egna hem, mestadels då inga familjemedlemmar befann sig hemma. Vid två intervjuer hade mödrarna sina yngsta barn med, vilket resulterade i att vi blev avbrutna under intervjun vid ett par tillfällen men kunde genomföra intervjuerna ändå utan problem. Informanterna fick det klart och tydligt förklarat att intervjuerna är konfidentiella och att de har möjlighet att avbryta när dem så önskade (Kvale, 1997).

Innan vi påbörjade intervjuerna kände vi av en del spänningar hos mödrarna, det släppte dock efter en stunds konversation. Informanterna är bekanta till oss men kände sig oroliga för bandinspelningen, därför lovade vi att ingen annan än vi i gruppen skulle lyssna på banden, och att det inte ska framgå i texten vem som säger vad, att alla informanters namn ska ändras till annat. En av informanterna var orolig för att hon trodde att hennes man skulle komma hem tidigare än väntat, men slappnade sedan av då hon insåg att intervjun skulle avklaras innan och i annat fall

kunde bara avslutas abrupt utan att mannen märkte något.

Innan intervjuerna påbörjades gick vi genom våra frågeställningar med informanterna, detta för att tydliggöra oklarheter om det skulle visa sig finnas några och förklarade att vi tänkte ställa följdfrågor om vi fick möjlighet till det. En av intervjuerna har genomförts på både wolof (språk i Gambia och Senegal) och svenska, den intervjun har sedan vid transkribering översatts till enbart svenska av oss. Två av våra intervjuer har skett på turkiska detta i och med att informanterna inte klarade av att uttrycka sig på svenska så som de önskade. Dessa har då översatts vid transkribering av en i gruppen till svenska. Begreppen ”*Namus*” (heder) och ”*Seref*” (ära) på turkiska har använts under intervjuerna som synonyma till heder och ära (Akpınar, 2003). Resterande intervjuer har skett på svenska.

Eftersom heder är ett starkt inslag i mödrarnas liv har vi känt av långa pauser under flera av våra intervjuer. Utöver pauserna har vi även noterat en känsla av uppgivenhet hos en del informanter, vi avstod då från att spekulera varför de gav intryck av en sådan känsla, anledningen till varför vi avstod från att fråga är att vi kände att det kunde leda till oförutsedda konsekvenser, som att vi som intervjuare blev för påträngande. Alla intervjuer har bandats och därefter transkriberats. Intervjuerna varade mellan 45 minuter till en timma.

2.6 BEARBETNING AV MATERIALET

Efter transkriberingen började vi med meningskoncentrering; vi tog bort allt som var duplex och oväsentligt för vår studie. Vi har även meningskategoriserat vårt empiriska material (Kvale, 1997). Därefter började vi söka efter teman genom att markera med färgpennor och de starkaste teman valdes ut. Efter tematiseringen klipptes all text och citaten delades in i olika högar, som sedan strukturerades upp i nummerordning. Vi började skriva ner citaten för att sedan påbörja vår analys och resultat (Malterud, 1998).

2.7 ETISKA ÖVERVÄGANDEN

Innan vi påbörjade intervjuerna bekräftade vi klart och tydligt om att intervjuerna var frivilliga,

konfidentiella och anonym till alla informanter, och att möjligheten fanns för att avbryta intervjun och dra sig ur (Kvale, 1997). En förutsättning för att kunna utöva kvalitativa intervjuer är att ge löfte om konfidentialitet enligt Hermerén. Hermerén menar att löften om konfidentialitet är forskningens mest fundamentala etiska begäran (Hermerén, 1996).

Vi erbjöd informanterna att ta del av transkriptionen och möjligheten att redigera textens innehåll. Informanterna valde att ta del av den färdiga studien endast. Intervjuguiden skrevs ut och tilldelades till informanterna några dagar innan intervjun, så att de skulle hinna gå igenom frågorna i god tid och ställa frågor om oklarheter uppstod.

Informanterna var måna om att vi inte skulle låta utomstående ta del av bandinspelningen och försäkrades om att det endast var vi som skulle lyssna på banden. Detta var dels på grund av bandets innehåll och känslighet samt att informanterna kände en pinsamhet över sina svenskakunskaper. Alla intervjuer skedde hemma hos informanterna och mödrarna valde tider då deras makar inte var hemma. Informanterna försäkrades att vi inte skulle använda deras riktiga namn i vår rapport.

2.8 VALIDITET OCH RELIABILITET

Validitet syftar på forskningens relevans och giltighet, reliabilitet handlar om forskningens tillförlitlighet, det vill säga hur bra forskaren mäter det som ska mätas. För att kunna resonera kring validitet och reliabilitet i kvalitativa metoder är det väsentligt att metoden och tillvägagångssättet varit korrekt. Detta ökar möjligheten att få fram resultat som kan anses både pålitliga och korrekta. Det är viktigt att hålla sig till det som anses vara relevant till studien enligt de givna reglerna (Esaiasson, 2002).

Det har varit betydelsefullt för oss att fundera kring genomförandet av intervjuerna, språket som används, att frågorna inte är ledande samt att vara neutrala. Det är centralt att vara noggrann och undvika slarvfel under hela processen med datainsamlingen och databearbetningen (Kvale, 1997). Inom kvalitativ undersökning finns det både subjektiva och objektiva faktorer, det är dock de subjektiva upplevelserna som får mer utrymme inom kvalitativ undersökning vilket leder till

olikaupplevelser, erfarenheter och åsikter i rapporteringen, där olika informanter kan ha helt olika uppfattningar om olika frågor (Ruth, 1991).

Vi anser att validiteten och reliabiliteten i vår undersökning är hög av den orsaken att vi var noga med att undvika slarvfel eller styrande frågor under intervjuerna. Vi var noga med att inte lägga egna värderingar eller tolka texten för mycket, det var av stort intresse att hålla oss till vad intervjupersonerna faktiskt sagt. Vi anser att metoden och vårt tillvägagångssätt har varit korrekt. Vi följde de givna reglerna och fokuserade oss på det vi velat ta reda på från början. Vid studiens början tog vi del av relevant litteratur i stor omfattning att ha en bra grund. Vi har även förkunskaper i ämnet på grund av att vi själva lever med hedersnormer i våra liv. Detta ökar våra kunskaper i ämnet och möjligheten till en bra grund.

Eftersom informanterna till denna undersökning är bekanta till oss hade vi inga problem med förtroendet. Urvalet har vi själva gjort då vi vetat hur deras vardag såg ut och livsstilar var. Vi ansåg att detta var det bästa sättet att få fram ärliga beskrivningar till känsliga och väldigt privata frågor. Detta i sin tur leder till en hög reliabilitet och validitet.

2.9 GENERALISERBARHET

Vi måste vara ytterst försiktiga med att generalisera våra resultat. För att kunna generalisera måste resultatet såväl vara tillräckligt omfattande som entydigt, det vill säga att det finns tillräckligt många som hävdar samma sak, så att det inte går att bortse ifrån att det finns någonting gemensamt för hela gruppen. För att kunna generalisera är det också nödvändigt att forskaren har tillfredsställande med tid och resurser. Det är också viktigt att ta hänsyn till vårt tillvägagångssätt som forskare (Malterud, 1998).

Vi har utgått ifrån Stakes generaliseringsmetod som syftar på individens upplevelser, att individen har en tyst kunskap om sina vardagsupplevelser (Kvale, 1997). Vi hade sex informanter i vår undersökning och vill därför vara ytterst försiktig med generaliseringen. Vi anser dock att våra resultat kan jämföras med andra forskningsresultat, vi vågar påstå att det finns tillämpningsmöjligheter. Malterud påpekar att det är bättre i vissa fall att använda sig av

begreppet tillämpningsmöjligheter istället för generalisering, vilket vi anser vara passande till vår undersökning (Malterud, 1998). Vi tror att en stor andel kvinnor som lever inom patriarkala traditioner och familjer kan känna igen sig i vår studie.

3. TIDIGARE FORSKNING

I detta kapitel redovisas den litteratur som vi fann vid litteratursökningarna och som är relevant för studiens problemställning och syfte.

3.1 HEDER/SKAM

Heder är ett kulturellt begrepp som har en vidsträckt historik i många kulturer och folkgrupper världen runt. Tidigare forskning visar att heder benämns annorlunda i olika kulturer, men har i underbyggnaden snarlika innebörder. Heder kopplas generellt hårt till mannens stolthet och hans sociala ställning (Johansson, 2005).

Bourdieu definierar hedersbegreppet som prestige, ära, aktning och dylikt. Heder syftar även på mannens hjältemodighet och rätt att gå med ett högt buret huvud i sin omgivning, detta gör han genom att övervaka och dominera kvinnans sexualitet (Wikan, 2005). Om mannens heder blir befläckad, måste åtgärder utträttas för att tvätta bort skammen/vanäran. En åtgärd kan till exempel vara hedersmord. Åtgärden är en konsekvens av att hedersnormen tillämpas, dessa avskräcker i sin tur andra från att begå likartade misstag (Celepli, 2005).

Rykten kan vara tillräcklig för att kvinnor ska straffas i hederns namn, det beror på graden av rykte. Ett rykte räcker för att kvinnan skall stämplas som "hora" livet ut. Att förlora sin oskuld före giftermålet kan leda till döden. Kvinnors liv i familjer med starka patriarkala traditioner kan kopplas till tre centrala sammanhängande begrepp; rykten, oskuld och heder. Vilka ofta kopplas till kultur och religion, både i vetenskapliga texter men också hos allmänheten (Eldén, 2003).

Heder tillhör inte enbart individen, utan kollektivet. I brist på ett kollektiv förlorar hedersnormen sin betydelse. Det är oftast kvinnor som utsätts för hedersförtryck. Heder kan beskrivas som ett oskrivet normsystem. Tidigare duellerade män för att beskydda sin heder. Kvinnan kunde förnedras och vanäras för att mannen sedan kunde få möjlighet till att återupprätta sin heder (Johansson, 2005; Rexvid, 2007).

Graden av förtryck och våld i anknytning till hedersnormer varierar beroende av ursprungsmiljön. Med ursprungsmiljö åsyftas stad, landsbygd, samhällsklass, religiositet, familj/släkt, utbildningsnivå. Det är dock svårt att lämpa över hedersideologin på en viss familj eller en viss samhällsgrupp. Där hedersnormerna är starkast kan det till exempel existera familjer med svaga inslag av hedersnormer. Familjer som migrerat från sina länder får antingen en försvagad eller en förstärkt lojalitet till hederskulturen (Celepli, 2005).

Akpinar (2003) beskriver i en av sina artiklar om heder, att kvinnan drar skam över sig själv men även över sin familj. Skammen kan även drabba hela släkten, nätverket och allra sist hela samhället. Om en kvinna drar skam över sig och vanhedrar männen i familjen, kan detta resultera i att samhället börjar betrakta alla kvinnor inom släkten som skamfulla, och alla män som vanhedrade (a.a.). Vissa gånger kan kvinnans klädval, uppförande, framtida planer vara hotfulla mot mannens heder. Ifall kvinnan inte vill underordna sig och tillåta sig att kontrolleras av mannen är detta ett bevis på att hon gör försök till uppror, till ett självständigt liv (Johansson, 2005; Wikan, 2005).

”Skam ska tvättas bort då publiken vet om det, hemliga förhållanden går att stå ut med men inte skam som alla vet om, man blir tvungen att döda eller straffa på annat vis” (Wikan, 2005, s 21).

Johansson (2005) beskriver att begreppet ära har konstruerats för att illustrera individens status, kön, civilstånd med flera. Motsatsen till ära är inte skam som många antar, utan ärelös. Ärelös blir individen om denne förlorat sin heder. Därför sammanhänger uttrycket heder snarare med ärelös än med skam.

Mannens heder befläckas genom att kvinnan (mannens tillhörighet i grunden) drar skam över sin ära, vilket i sin tur är mannens ära. En ärbär individ är respekterad av sin omgivning, medan en ärelös icke är respekterad. Mannen har inte ens rätt att gå ut bland sitt nätverk utan att skämmas och i samma veva få menande blickar på sig. I Sverige talar man om kvinnans heder, om något händer drar hon skam över sig själv, inte över mannen, vilket är en ansenlig skillnad mellan västerländsk syn på heder och icke västerländskt syn, beskriver Johansson (2005).

3.2 MAMMA/KVINNA

I många samhällen existerar det en hierarki mellan könen. Mannen är överordnad kvinnan. Det finns många faktorer som påverkar denna realitet, en faktor är tankesättet att kvinnan är mannens tillhörighet. Kvinnan ska vara lydig, snäll, omsorgsfull och ta hand om familjemedlemmarna (Nussbaum, 2002).

Att vara lyhörd är inte kopplad till manlighet, utan dominans och självhävdelse är vad som förknippas med manlighet. Kvinnans roll historiskt har varit den oegoistiska, uppoffrande hustrun och modern. Hon förväntas vara bevararen av friden i hemmet (Fredelius, Klein Frithiof & Ursing, 2000)

Eliasson beskriver hur våra normer föreskriver hur män ska uppträda, hon menar att män förväntas visa sin missbelåtenhet med någon i underläge och att framträda hotfullt eller aggressivt synnerligen inom familjen. Dessa beteenden anses vara normalt oreflekterat manligt uppförande. När det gäller kvinnor förväntas de att undanhålla sitt vrede (Eliasson, 1997).

Schlytter konstaterar att kvinnor sedan barndomen har fått lärdom om att det allra viktigaste i deras liv är att vara lyhörda mot familjen. Kvinnan ska aldrig göra det hon önskar, utan det som familjen och släktingarna önskar att hon ska göra (Eldén, 2003).

Enligt Celepli (2005) spelar kvinnor en viktig roll i den patriarkala strukturens överlevnad. Hon menar att kvinnor också tar till sig de patriarkala normerna och gör dem till sina egna och utövar dem på varandra.

Kahouri (2003) berättar om hur Jordanska kvinnor förlorar sin egen identitet vid födseln av deras första son. Den dag kvinnan får en son blir hennes eget namn bortglömt, hon blir kallad för ”*mor till...*” istället för hennes namn. Vidare berättar Kahouri om att hon aldrig varit med om att hennes far någonsin frågat modern om hennes åsikt. Modern blev nonchalerad och kommenderad till att göra saker. Moderns existens kunde tolkas i egenskap av värdelös. Hon menar att de flesta män i Jordanien anser att kvinnor inte kan tänka för sig själva, därför behandlas kvinnan som om

hon vore utan hjärna (Kahouri, 2003).

Skapelseberättelsen från Bibeln har genom tiderna brukats för att legitimera förtryck och nedvärdering av det kvinnliga könet. Vördandet av kvinnan/ modern har under historiens gång förvandlats i ett patriarkalt tankesätt där fadern, Gud råder. Människor har antagit att mannen har kommunicerat med Gud på grund av att han är Guds avbild. Detta har givit mannen hans överordning (Fredelius, Klein Frithiof, & Ursing, 2000).

I Koranen (sura 2.223) beskrivs kvinnan som en gåva till män för reproduktion. Kvinnan anses vara ett objekt för mannen, hon ska bevara hans säd (Celepli, 2005).

Enligt Eliasson finns det en allmän perception om att äktenskapets eller förhållandets välbehag är kvinnans viktigaste uppgift även om hon utsatts för våld, eftersom våld anses vara en del av familjerelationen. Eliasson berättar att kvinnor som söker stöd och råd hos somliga religiösa ledare oftast får råd om att bevarandet av familjen är kvinnans väsentligaste uppgift oavsett hennes familjesituation. Vederbörande definierar kvinnlighet som en underordnad ställning, som uppfattas positiv så länge ställningen inte blir synlig. Att hamna i en överordnad social ställning anses vara okvinnligt och hotfullt för mäns status, om det inte karaktäriseras som temporära undantag (Eliasson, 1997).

Inom den utvidgade familjen har alla medlemmar rättigheter och skyldigheter. Koctürk jämför den utvidgade familjen med försäkringskassan. Den utvidgade familjen har skyldighet att bestämma över alla familjemedlemmar för att bevara ett gott rykte. Mannen är skyldig att försörja familjen, skydda barnen och kvinnorna. Hans rättighet inom familjen är att ha ett bra rykte och respekt. Kvinnors skyldighet är att vara underordnad och bevara sin kyskhet. Barnaföstran är mammans uppgift och hon anklagas om barnen inte är lyhörda mot familjen (Koctürk, 2002).

Eldén (2003) och Wikan (2005) beskriver hur Fadimes mamma inte valde att ställa sig på Fadimes sida på hennes rättegång, utan tog släktens sida mot Fadime. Detta ansågs vara förståeligt bland nätverket eftersom de betraktade mamman som delaktig i Fadimes uppförande och dotterns väg till självständighet. Modern är den som beskylls för barnens misslyckande

eftersom det är hennes plikt att uppfostra barnen. Wikan (2005) berättar att moderskärleken försvinner inte bara för att modern anses vända ryggen åt sin dotter när det gäller frågan om heder, det kan finnas orsakande faktorer till moderns agerande. Modern kan ha blivit hotad av sitt nätverk och sina manliga familjemedlemmar, hon kan vara rädd för att tappa sin sociala status, eller att skickas i exil. detta kan resultera i att modern är lojal mot övriga familjemedlemmar (Wikan, 2005).

3.3 MAKT/PATRIARKAT

”Hedersnormerna bildar en hierarkisk institution som är både patriarkal och paternalistisk. Den är patriarkal i meningen att män har makt över kvinnor och paternalistisk i meningen att män även har makt över män, framförallt äldre över yngre. Samtidigt är det viktigt att påpeka att inte alla patriarkala och paternalistiska strukturer har heder som organiserade princip och överordnad ideologi” (Schlytter, 2005, s11).

Enligt Eliasson fick kvinnor i Sverige fullständiga mänskliga rättigheter som självständiga personer under 1900-talets demokratisering. Innan dess ansågs kvinnor vara mannens egendom och genom giftermål blev mannen kvinnans överhuvud och förmyndare. Enligt Eliasson samverkar patriarkala strukturer och värderingar för att hålla kvar kvinnor i underläge oberoende av enstaka individers välviljor och intentioner (Eliasson, 1997).

Det är lätt att begränsa hederskulturens existens till enbart muslimska länder runt Medelhavsområdet samt i arabvärlden. Det är dock viktigt att inte göra den kopplingen, eftersom hederskultur är en mansdominerad kultur, där patriarkatets makt är överordnad (Johansson, 2005). Kvinnor anses oftast vara männens ägodel i patriarkala stamstrukturer, dessa kulturer är kollektivistiska. Det är en sträng hierarki som styr allt, speciellt när det gäller auktoritet och lydnad (Schlytter, 2005).

Kvinnor som migrerat till Sverige från patriarkala kulturer tjänar mera på flytten än vad män gör, på grund av kvinnans fria val och möjligheter (Eldén, 2003.). Det betyder att män inte längre har lika mycket makt över kvinnor, utifrån den svenska lagen är alla jämberdiga och har lika

rättigheter. Förändringen kan leda till att männen blir desperata och utövar våld för att återfå kontrollen (a.a.). Akpınar (2003) anser att migrationen till väst leder till kollektivets upphörande och individualismens blomstring.

4. GENUS TEORI

En redogörelse av det teoretiska perspektivet som undersökarna har använt sig i tolkningen av empirin beskrivs i detta kapitel. Slutligen beskriver vi motiven för valet av teorin samt en beskrivning av hur teorin kopplas till empirin.

Genus härstammar ursprungligen från det engelska begreppen *sex* and *gender*, *sex* står för det biologiska könet medan *gender* står för det sociala könet. Det svenska begreppet *genus* är konstruerat båda förklaringarna. Individens *genus* formas i interaktion med andra människor, samt utifrån föreställningar om *genus* i verklig mening (Svensson, 1997).

Scott (2004) definierar *genus* som ett system vilket sammanknyter flera delar.

1. Det första är kulturella symboler som frammanar olika representationer, vilka många gånger kan vara motsägelsefulla. Här kan Jungfru Maria och Eva föregås som symboler och exempel i den västerländska kristna traditionen, oskuld och fördärv, rent och orent, vitt och svart.
2. För det andra finns det normativa uppfattningar som gör att människor tolkar symbolernas betydelse. Tolkningarna är oftast begränsade utifrån klass och kön.
3. Scott (2004) säger vidare att när historien sedan skrivs blir dessa tolkningar uppfattade som "sanningar", skapade i ett socialt samförstånd.
4. Den sista delen i det *genus*system Scott (2004) beskriver är den enskilda kvinnans subjektivt upplevda könsidentitet.

Somliga feminister anser att kvinnan saknar kontroll över sin sexualitet och kropp, vilket framläggs som bevis för manlig dominans. Enligt Mackinnon (i Freedman, 2001) är sexualitet en form av makt, och *genus* en social sammansättning, vilket delar män och kvinnor i en hierarki. Kvinnans roll som reproduktiv anses av många vara en börda, medan en del andra anser motsatsen, att kvinnans reproduktiva roll är en positiv egenskap och bör kopplas från sammanhanget manlig dominans och underordnad position. Enligt Firestone (i Freedman, 2001) beror kvinnans sekundära position på hennes biologi, att kvinnan är fertil och att hon är fysiskt

svagare än män, detta ger män kontroll och erbjuder dem att sätta upp spelreglerna i samhällen (Freedman, 2001).

Enligt Hirdman är genus ett begrepp att föredra framför kön. Genus syftar inte bara till den biologiska skillnaden mellan kvinna och man, utan på alla de sociala konstruktioner som existerar mellan dessa parter. Genusteorin är en bred teori som berör många olika områden i samhället bland annat manligt/kvinnligt, makt, politik, mat, arbete med flera, det lämnar inga oklarheter om sammanhang som hela mänskligheten berörs av på ett eller annat vis. Hirdman ifrågasätter om det är den sociala könsrollen eller det biologiska könet som är mest intressant i förhållande till människors beteenden och handlingar (Hirdman, 2001).

Hirdman beskriver att Scott och Lerner menar att "gender" är ett mer neutralt begrepp i jämförelse med begreppet "sex". De noterar att gender tillämpas i texter synonymt med kön, det vill säga kvinnliga könet och att man med begreppet gender kan analysera företeelser och områden som berör kvinnor (Hirdman, 2004). Scott försöker beskriva olika system för gender och beskriver dessa med följande:

1. Gender skapar sociala relationer, vilka formas utifrån redan existerande könsskillnader,
2. Gender är ett normativt begrepp som används för symboltolkning och meningssökande,
3. Gender som redan existerar i institutioner, organisationer,
4. Gender som konstruerar identiteter för individer och kollektiv och
5. Gender som grundpelare för maktförhållanden (a.a.)

4.1 GENUSSYSTEMET

Hirdman beskriver genussystemet som en ordningsstruktur byggd på kön, denna ordning är grundläggande för andra sociala strukturer där båda könen existerar, till exempel politik och ekonomi. Genussystemet grundar sig på två principer; **1.** dikotomin, att i-särhålla manligt och kvinnligt, **2.** att det finns en hierarki som förklarar mannen som norm och därmed ger män allmän beslutsrätt. Vidare förklarar Hirdman att i-särhållandet visas främst i arbetsdelningen mellan könen och i föreställningarna om manligt och kvinnligt. Mannen upplevs som norm i vardagen

där kvinnan är underordnad mannen (a.a.). Hirdman förklarar att det är i-särhållandet som konstruerar hierarkin och gör mannen till norm. Det vill säga den primära principen legitimerar den nästkommande principen (Hirdman, 2004).

4.2 GENUSKONTRAKT

Varje tid och plats, alla samhällen innehåller olika kontrakt mellan könen. Det existerar dock osynliga genuskontrakt mellan kvinnor och män, då den ena parten har i uppdrag att definiera den andra parten utifrån sitt genuskontrakt. Kontrakten finns mellan män och kvinnor i alla sociala sammanhang (a.a.).

De osynliga genuskontrakten kan indelas i tre nivåer:

1. Den kulturella nivån, här existerar en idealtypsrelation mellan mannen och kvinnan, det skildras i olika uppfattningar om hur mannen och hur kvinnan ska vara,
2. De konkreta genuskontrakten, dessa existerar i arbetsindelingen mellan män och kvinnor, i samspelet mellan mannen och kvinnan på den sociala integrationsnivån och
3. De så kallade äktenskapskontrakten, ibland är de osynliga kontrakten så tydliga att de påminner om konkreta äktenskapskontrakt (a.a.).

Genuskontrakten demonstrerar konkreta föreställningar i olika sfärer om hur män och kvinnor skall vara mot varandra, bland annat i arbetet; om hur män och kvinnor ska uppföra sig. I kärleken; vem ska förföra vem. I språket; vilka ord är tabu för vem. I utseendet; vilka kläder parterna är tillåtna att bära med flera. Genuskontrakten överförs från den ena generationen till den andra, från fadern till sonen, från modern till dottern, på det viset fortsätter genuskontrakten att överleva. Genuskontrakten binder mannen och kvinnan till varandra och skapar ett beroende mellan könen (a.a.).

4.3 SAMMANKOPPLING TILL STUDIE

Vi har valt att använda oss av begreppet genuskontrakt som teoretisk utgångspunkt i vår studie,

på grund av att vårt urval består av kvinnor som lever med konkreta genuskontrakt i sina liv. Genusteorin omfattar både män och kvinnor men främst används det i samband med kvinnor. Genusteorin är en väldigt bred teori och berör verkligen våra informanternas livsförhållanden. Genusteorin genomsyrar de sociala förhållanden där heder och hedersnormer har en central plats. I nästa avsnitt har vi försökt analysera vårt empiriska material utifrån begreppen genus; genuskontrakten och genussystemet.

5. RESULTAT OCH ANALYS

I detta kapitel presenteras studiens empiri i form av citat utifrån fyra olika teman: skam och sexualitet, makt, religion samt förväntningar på mödrar. Kapitlet är uppdelat i delar utifrån studiens fyra teman. En tolkande kommentar följer efter respektive tema.

5.1 PRESENTATION AV INFORMANTER

*Informant **Kadra***: 33 år gammal, kommer från Somalia. Har varit bosatt i Sverige i 16 år. Är gift, har en dotter och en son, undersköterska.

*Informant **Sultan***: 41 år gammal, kommer från Turkiet. Har varit bosatt i Sverige i ca 20 år, gift för andra gången och har tre söner, arbetssökande.

*Informant **Ayse***: 29 år gammal, är kurd från Turkiet. Född och uppvuxen i Sverige, är gift och har två söner, ekonom.

*Informant **Fatima***: 43 år gammal, kommer från Gambia. Har varit bosatt i Sverige i 12 år. Är gift för andra gången och har två döttrar, arbetar på lager.

*Informant **Nabou***: 42 år gammal, kommer från Senegal. Har varit bosatt i Sverige i 18 år. Är gift och har fyra barn, tre flickor och en pojke, vårdbiträde.

*Informant **Hatice***: 47 år gammal, kommer från Turkiet. Har varit bosatt i Sverige i 32 år. Är gift och har sex barn, två söner och fyra döttrar, förtidspensionär och hemmafru.

5.2 SKAM OCH SEXUALITET

Samtliga informanter ansåg att det var fel och skamfullt att ha utomäktenskapliga sexuella förhållanden. De syftade bland annat på otrohet inom äktenskapet och sexuellt umgänge före äktenskap. Ett skamligt liv kunde även innebära ett ärelöst liv för våra informanter.

Sultan berättar att en fri sexualitet skulle leda till ett skamligt liv och utfrysning inom familjen och nätverket, dessutom ett dåligt samvete resten av livet.

”Ingen vill umgås med mig, om jag hade utomäktenskaplig relation blir jag smutsig. Jag får rykte som skamlig, jag får en svart fläck på min panna. Svart symboliserar smutsig och vit symboliserar renhet. Jag får inte ha intimförhållande med någon annan än min man, då blir jag skamlig, ärelös. Min heder försvinner! Då kan jag inte se mina barn i deras ögon. Jag blir både ärelös och skamfull, om jag har utomäktenskapligförhållande får jag samvetskal hela mitt liv, tills jag dör”.

Nabou berättar att kvinnor som har sex innan äktenskap och är otrogna, skämmer ut sina familjer och löper risk att inte bli gifta och omtyckta i sin omgivning. Vilket även skulle leda till besvikelse och upprördhet bland familj och nätverk.

”Man ska inte ha sex innan man gifter sig, och man ska vara försiktig och inte skämma ut familjen. Kvinna ska inte vara otrogen mot sin man, för det skulle bli skandal eller skamhet. Förstår du vad jag menar? Jag menar att alla skulle bli mycket arga och besviken på mig. Jo, för jag är kvinna och en kvinna har ingenting om hon inte har heder. Heder leder till respekt i min kultur. En man kan göra vad han vill och folk bryr sig inte om han. Ok, kvinnor och män är olika i Senegal, inte som Sverige. Det är viktigt för en kvinna att gifta sig när hon är ung och ha barn. Om jag är dålig och går ut hela tiden, och festa, och bryr inte mig vad min mamma säger, då vill ingen man gifta sig med mig. ”Män vill leka med horor men vill ha en bra och snäll fru”. Om en man vill gifta sig med mig till exempel måste hans familj tycka att jag är bra. Hans mamma, syster och moster frågar alla de känner om vad de vet och tycker om mig. Om jag har ingen respekt och ingen heder, hans familj då säger nej. Förstår du?”

Ayse ger en liknande bild av Nabous och Sultans åsikter om kvinnans sexualitet och skam. Hon berättar även om att kontakten med manliga bekanta kan leda till skamliga rykten.

”Hur ska jag säga, det är att vara ärlig och inte göra något skamligt. Heder är nog det viktigaste i ett äktenskap. Att inte ha sexuell relation med en annan än sin man eller fru. Att ha förhållande som vän är även för mig lite skamligt, kan inte stå och prata som en vän med en annan man där ute, när folk ser mig. Folk skulle börja sprida rykten, och det kan sluta illa för min del, kanske skulle mitt äktenskap ta slut om min man inte litade på mig, är osäker”.

Vidare berättar **Ayse** att hon är beredd att göra allt i sin makt för att bevara sin heder och hennes barn skulle kunna hindra henne från att begå en straffbar handling eller att skilja sig från sin man om något inträffat. **Ayse** berättar dessutom att män ska straffas för sina misstag såsom kvinnor.

”Jag kan nog göra allt som krävs... vet inte riktigt, beror på situationen. Om det är allvarligt och behövs, gör jag allt som finns i min makt, såsom min man skulle göra. Att göra något skamligt för min del, skulle resultera i mycket dåliga händelser, kan jag tänka mig, men om min man gör något skamligt, är det okej? Nej, det är inte så. Om jag ska straffas ska även han straffas för sina misstag och ohederlighet. Om inte han kan leva med sin heder i behåll då förtjänar jag någon bättre tänker jag, men det är inte så lätt. Jag tänker alltid på mina barn, och att de behöver både sin pappa och mamma, de skulle bli olyckliga om något hände och det blir mitt fel, jag kan inte göra så mot mina barn, jag klarar inte av det”.

Hatice, Kadra och **Fatima** har liknande åsikter som ovan nämnda personer ifråga om hur kvinnans sexualitet kan föra skam över familjen. Att det är oacceptabelt för kvinnor att ha barn utanför äktenskapet. Respektlöshet mot äldre anser de även vara skamligt.

Kadra *”Det betyder faktiskt olika saker för mig, det är respekt, man ska respektera sig själv, man ska inte gå ut och man ska inte påverka dåligt, man ska till exempel innan man gifter sig ska man inte ligga med någon, och sådana saker. Man ska lyssna på sina föräldrar, det är heder för mig”.*

Fatima berättar att hennes döttrar representerar hela familjen när de vistas ute, och att varje skamfull agerande döttrarna begår kommer att sammankopplas till henne. Döttrarna drar skam över familjen och inte enbart sig själva menar hon.

”Hon representerar familjen, hon måste vara på sin vakt för saken är det att när dem ser Awa ute så ser dem inte henne som person utan dem ser min dotter, förstår du? Dem ser inte Awa utan dem ser Fatimas dotter, för mitt namn är där. Folk säger inte såg du Awa ute igår, dem säger: såg du Fatimas dotter ute igår?”

Hatice *”För mig är heder att leva hederligt liv, att leva ett ordentligt liv. Hur ska jag förklara? Mmm... Då menar jag till exempel att, att man inte har ett sexuellt förhållande utanför äktenskapet eller före äktenskapet. Det gäller både män och kvinnor, men det kan även betyda att man lever ett illegalt liv, till exempel kriminalitet. En person ska leva med heder och ära. Inte vara en dålig person. Inte vara skamlig och förlora sin heder”.*

Vidare berättar **Hatice** om den sexuella skammen och heder:

”Att jag lever hederligt, inte ha sexuellrelation med en annan man än min man. Då ser inte min omgivning, mina barn, mina släktingar och alla i samhället skulle se på mig som smutsig, som att jag vore fläckad. Jag kan inte vara med flera män som en del kvinnor gör, det går inte, det är förbjudet, min religion förbjuder mig, min kultur förbjuder mig, mina traditioner förbjuder mig, mina föräldrar skulle aldrig tillåta mig vara med flera män. I mitt hemland ser man med fel ögon på sådana kvinnor, det är fel! En kvinna ska vara gift med en man, om hon skiljer sig och sedan gifter om sig är det okej, men inte när hon är gift eller om hon inte är gift är det inte okej”.

Kommentar

Hirdman menar att den sociala och den biologiska könsrollen i vår vardag inte är självklar och given. Hon ställer frågan: är det den sociala könsrollen eller den biologiska könsrollen som är mest väsentlig i fråga om människors handlingar och beteenden? Vårt empiriska material visar att det är den biologiska könsrollen som skapar spänningar mellan individer. Det är just för att de i

biologisk mening är kvinnor, som de kommer i andra hand. Det är utifrån mödrarnas biologi som dessa värderas i sina omgivningar. Såsom genusordningen formar interaktionen mellan människor finns det föreställningar om att mödrarna skall vara sexuellt bundna till enbart sina makar. Alla utomäktenskapliga sexuella relationer är oacceptabla och straffbara i mödrarnas liv. Straffen varierar och kan till exempel bestå av utfrysning, dåligt samvete och ett ärelöst liv. Mackinnon (i Freedman, 2001) beskriver dessutom genus som en social konstruktion där sexualitet används som makt. Makten är en del av hierarkin som skapas av genussystemet.

Heder, oskuld och rykten är enligt tidigare forskning grundläggande faktor för de kvinnor som lever i en stark patriarkal tradition. Detta bekräftas av vårt empiriska material, våra informanter anser att bevara oskulden och att undvika harmfula rykten för familjen är att leva ett hederligt liv. Akpınar (2003) drar en parallell mellan kvinnors sexualitet och skam. Hon menar att det inte är enbart kvinnan som bär på skammen, utan det gör hela familjen. I avsnittet tidigare forskning har det redovisats att det finns en skillnad mellan västerländsk och icke västerländsk syn på heder och skam, vilket vår empiri styrker. Mödrarna beskriver att en kvinnas liv ser annorlunda ut i Sverige i jämförelse med deras ursprungsländer. De menar att kvinnor i Sverige lever ett friare liv och har mera rättigheter än vad mödrarna har i sina ursprungsländer, vilket styrks av vårt empiriska material.

5.3 MAKT

Informanterna har olika uppfattningar angående maktfördelningen mellan man och kvinna. De har skilda uppfattningar om den utvidgade familjens inflytande. **Sultan** och **Fatima** anser att mannen är överordnad kvinnan och att de själva saknar makt i familjen. **Hatice**, **Ayse** och **Kadra** anser att det är mera jämlikt mellan deras män och de själva, men att deras män tar de slutgiltiga besluten. **Nabou** anser dock att hon tar de slutgiltiga besluten i familjen. **Fatima** och **Kadra** påstod sig ta hänsyn till den utvidgade familjens åsikter och att de hade ett visst inflytande på deras familjer, medan resterande påstod att den utvidgade familjen saknade inflytande i deras familjer.

Fatima ”Ja min mans släkt har till exempel rätt så stort inflytande på oss, alltså jag vill inte att de ska känna att jag har gjort dem besvikna, eller sårade. Det är inte lika mycket som min släkt och familj har men dem har ett inflytande på oss. Det handlar till exempel om min dotter skulle gå ut och göra något, så tänker jag på vad omgivningen ska säga, då är det stort betydelse”.

Kadra ”Det beror på till exempel om jag har mycket problem eller om dem har möjlighet till att lösa problemet. Ungefär så är det kanske 50 % chans på att dem har influens i min familj. Det är rätt så mycket faktiskt särskilt mina systrar, men jag lyssnar på både min och min mans familj ganska mycket. Dem har mycket influenser i familjen”.

Sultan berättar att det är hennes make som alltid tar de slutgiltiga besluten utan att ta hänsyn till hennes åsikter. Hon känner en rädsla över att framföra åsikter och fatta beslut utan hennes mans samtycke. Detta kopplar hon till att mannen är överordnad kvinnan.

”Min man frågar aldrig mig om något, han bestämmer om allting själv! Men när jag ska göra något viktigt måste jag fråga honom. Det kommer inte ens på tal att jag ska göra något själv utan hans åsikt om det. Jag vågar inte. Min man har sista ordet, han bestämmer, det är bara så. Min man bestämmer om allt, hans pappa bestämmer mycket men inte om allt. Det är alltid min man som bestämmer, släkten finns där och säger sina åsikter men då får dem inte bestämma, bara säga sina åsikter”.

Fatima menar också att det är hennes man som har sista ordet i familjen. Men kopplar det till sin uppfostran.

”Alltså även om jag inte håller med om något så blir det ändå till slut att mannens vilja kommer fram och gäller. Jag har blivit uppfostrad så. Det är min man som har sista ordet, för att han är mannen och kvinnan måste lyda”.

Kadra berättar att det är både hon och hennes man som bestämmer, men det förekommer även i hennes familj att hennes man fattar de slutgiltiga besluten, vilket hon sammankopplar med sin kultur.

”Det är så att ibland är det han som vill ha sista ordet och ibland är det jag, och då ger jag inte upp tills jag får som jag vill, men det är mannen som ska bestämma i min kultur. Jag menar att han inte alltid frågar mig men oftast så frågar han mig vad jag tycker”.

Hatice och **Ayse** berättar att de har fått mer självständighet och jämlikhet i sina familjeförhållanden över åren. Förändringen kopplar **Hatice** dels till livserfarenhet och dels till ålder, medan **Ayse** kopplar det till utbildning och ekonomi.

Hatice berättar *”i början av mitt äktenskap blandade hela min mans tjocka familj sig in i våra liv, men när jag fick barn och efter flera års erfarenhet, ungefär efter 15 års äktenskap med min man, började vi att inte bry oss om vad släkten sa. Första sju åren i mitt äktenskap levde vi i samma hus med mina svärföräldrar och då var det enklare att alla blandade sig i våra liv. De bestämde över allt som berörde oss. Att mina barn går i högskolan är jätte bra, de kommer inte att uppleva samma svårigheter som jag gjort. Att vara utbildad och vara akademiker gör att man tänker bättre. Man kan välja mellan bra och dåligt, resonera på ett annorlunda vis om vi jämför med en analfabet, det tror jag på”.*

Ayse berättar *”Jag har varit gift i elva år och det är nu senaste två åren som jag har fått mer bestämmande rätt och blivit lite mer jämställt min man. Det kan bero på att jag börjat arbeta och inte är beroende av honom lika mycket som tidigare, jag var ung och saknade arbete då jag gifte mig”.*

Nabou är den enda informanten som berättar att hon oftast fattar de slutgiltiga besluten och det kopplar hon till kärlek och respekt.

”Han tar mycket beslut utan att fråga mig, men om det är mycket viktig han frågar mig. Jag tar också mycket beslut utan att jag frågar han vad han tycker, men han bryr sig inte för han litar på mig. Det är lite svårt för det är både och, ibland är det jag som har det och ibland är det han som har det. Det beror på vilket ämne det gäller, men mest är det faktiskt jag som har det sista ordet, det är alltså jag som har det för det mesta. Ja, på grund av att min man har respekt för mig och han vill alltid se till att jag är glad, det är inte alltid så att det händer, men jag vet att han har det

i hjärtat, alltså att han vill att jag ska vara glad och lycklig, så det är därför ja nog har det sista ordet för det mesta, han brukar ofta säga: "Okej om det går bra för dig så..." eller "om du vill det så är det bra..." eller "ja du kan ha det så där..." det viktigaste för honom är att jag är GLAD!"

Kommentar

Enligt Hirdman skapar genussystemet en ordningsstruktur mellan män och kvinnor. Denna genusordning går ut på att hålla isär kvinnan från mannen och konstruera en hierarki, där mannen är överordnad. Män får allmän beslutsrätt och blir därmed normen i hierarkin samt i andra sociala sammanhang. Genussystemet skapar även föreställningar om manligt och kvinnligt i vardagslivet, där arbetsfördelningen sker utifrån könen. Vår empiri styrker att mödrarna allmänt är underordnade sina män, det finns dock ett fåtal informanter som motsäger detta, vilket skapar kontraster mellan teori och verklighet. Alla mödrar är inte fullständigt dominerade av sina män, det existerar till en viss grad jämlikhet mellan våra informanter och deras män. Genusordningen tydliggörs i vårt empiriska material.

I avsnittet tidigare forskning beskriver Eldén (2003) att män är allmänt överordnade i samhället, och att det existerar en föreställning om att kvinnan är mannens tillhörighet. En kvinna ska vara lyhörd och all försök till självständighet förklaras som uppror. Detta sammankopplar vi med att samtliga informanter är lyhörda mot sina män och familjer.

Akpınar (2003) illustrerar att den utvidgade familjen har makt över kvinnan. Detta stämmer inte helt överens med vad våra informanter anser, den utvidgade familjen har rätt att framföra sina åsikter men saknar beslutsrätt när det gäller våra respondenter. Det existerar dock ett maktutövande emellan kvinnor och deras barn. Vårt empiriska material visar att mammor har skyldighet att bevaka och kontrollera sina barn.

Akpınar (2003) berättar i sin artikel även att den utvidgade familjen förstärks i sin sammanhållning när de utvandrat från ursprungslandet, eller så kan den utvidgade familjen upplösas och alla familjemedlemmar blir individualiserade. Vårt empiriska material avspeglar de

båda perspektiven. Det finns en vision hos en del informanter av att hålla fast vid sina rötter efter migrationen till Sverige medan några anser individualiseringen vara nyckeln till kvinnans självständighet.

5.4 RELIGION

Samtliga informanter anser att religion är det viktigaste i fråga om äktenskap, det är viktigt att informanternas barn gifter sig med individer som tillhör samma religion. Det finns uppfattningar om att sönerna kan äkta kvinnor med en annan tro, dock inte döttrarna.

Fatima berättar att det viktigaste är religionen, men om hennes barn väljer att äkta en person med en annan religion är den tilltänkte maken/makan tvungen att konvertera till Islam.

”Han måste konvertera till Islam. För att jag själv är muslim och jag vill ha muslimska barn och barnbarn. Det går inte att vara gift med en icke muslim, om mannen älskar henne tillräckligt mycket och bryr sig så kommer han konvertera till Islam. Till exempel i begynnelse boken, Adam och Eva, det sägs att kvinnan var gjord av mannens revben, alltså vi, kvinnan blev gjord av en del av mannen. Det är också så med Islam till exempel när man ber så är det alltid männen som står längst fram, framför kvinnorna och leder dem”.

Ayse och **Sultan** delar Fatimas uppfattning om religionens betydelse inom äktenskapet. **Hatice** anser dock att hennes barn har friheten att välja sina tilltänkta oavsett deras tro, dock skulle hon kunna motsätta sig äktenskapet om det fanns osäkerhet kring barnens framtid. Detta skulle hon och hennes man göra genom att skicka barnet i exil.

Hatice *”Jo om mina barn vill gifta sig är det okej för mig, anledningen till det är att om jag skulle envisas och sa strikt nej skulle det resultera kanske i en svårare dilemma. Jag kanske förlorar mina barns tillit. I slutändan är det deras liv och de har rätt att besluta om vem de ska gifta sig med. Det gäller alla mina barn, mina flickor och pojkar. Det som är viktigt för mig är att deras tilltänkte är från samma religion. Om de inte har samma religion kan jag kanske motsätta mig deras äktenskap därför att jag inte tror att det kommer att hålla i längden”.*

Sultan ”Jo självklart, det är ett måste! De ska vara av samma etnicitet, den tilltänkte ska vara av samma kultur, etnicitet och religion. I första hand ska dem ha samma värderingar och normer som våra. Anledningen till det är att jag vill mina barns bästa, att de ska bli lyckliga. Och att deras äktenskap ska hålla i längden, det blir svårt med olika kulturer, etnicitet och religion. Även om de kommer från samma land måste de ha samma värderingar i sina liv, annars fungerar det inte”.

Kadra berättar att ett äktenskap mellan en muslim och en kristen inte skulle fungera. Vederbörande menar att religionen inte tillåter äktenskap mellan dottern och en icke muslim, men att sonen tillåts äkta en icke muslim av henne.

”Ja det är religionen som är viktigast för mig, eftersom en kristen och en muslim, de kommer aldrig överens om de gifter sig, de måste ha samma religion och det är viktigt för mig att vara muslim. Min son, han kan gifta sig med en som inte är muslim, eller från Somalia, men min dotter kan inte eftersom hon är tjej. Min son om han får barn med henne, så kan de kanske bli muslimer, men min dotter om hon gifter sig med en kristen så är man inte säker till 100 %, kanske blir de till kristna, det är vad de säger. Man ska inte gifta sig med en kristen, eftersom hon är kvinna så kan hon inte ta på sig ansvaret. Ansvaret ligger på mannens religion och inte kvinnan”.

Kadra berättar vidare att religionen har tilldelat män och kvinnor specifika roller. Dock anser hon att mannen och kvinnan skall hjälpas åt i alla sammanhang.

”Jo kvinnan serverar mat, och mannen skall äta, sedan är det kvinnan som ska ta hand om i princip allt och mannen ska bara äta och så. I Koranen står det att mannen ska hjälpa till alltså hjälpa kvinnan för det är inte bara hon som ska ta hand om allt. Mannen ska jobba och försörja sin familj, samtidigt ska han också vara hemma och hjälpa till med att städa och så. Det är inte bara kvinnan som ska laga mat och vara som en hemmafru, det står i Koranen att det är han som ska göra allt. Om kvinnan och mannen har barn så står det att kvinnan bara ska amma barnet och så. Det beror på att från början i familjen, om mannen hade många systrar och så, så är det dem som brukar ta hand om honom”.

Nabou framför att hon motsätter sig ett äktenskap mellan två individer som tillhör olika religioner. Detta skulle hon inte acceptera för hennes barn. Hon hänvisar till sin familj och deras gemensamma trosbekännelse.

”Okej, om det är så att de gifter sig med någon annan än från Senegal, så är det först och främst att han är muslim, annars är jag emot det. Om han är muslim och tar hand om min flicka och står för min flicka, att han har detta tålmod och ärlighet, så har jag ingenting alls emot det. Ja, eftersom att jag själv är muslim, min pappa och min mamma och min familj är muslimer, och vi tror på Koranen. Jag lär mig både muntlig och skriftligt, visst jag kan inte läsa Koranen men jag vet att de i Koranen nämner att om man är en muslimsk flicka så måste man gifta sig med en muslimsk man”.

Kommentar

Genuskontraktet menar att genusordningen begränsar valmöjligheterna, eftersom den specificerar kvinnors och mäns roller och uppgifter. Vårt empiriska material kan ses som att sådana genuskontrakt faktiskt finns. Samtliga informanter uppger sin religion som en grund för sina levnadssätt och inte det biologiska könet. Informanterna berättar att deras sätt att leva är i enlighet med deras tro. Utifrån ett genusperspektiv kan vi se att religionen legitimerar genuskontraktet (Hirdman, 2004).

I enighet med tidigare forskning har religioner utnyttjats till förmån för mannen i århundraden. Det har alltid varit män som haft makt i olika religiösa förhållanden. Makten har många gånger nyttjats för att kvinnan ska förbli förtryckt. Detta på grund av att mannen bland annat anses vara Guds avbild enligt skapelseberättelsen ur Bibeln, att kvinnan har tillkommit för mannens förmån för sin reproduktiva förmåga enligt Koranen, vilket har resulterat i kvinnans underordnade position. Det anses vara positivt att vara underordnad för kvinnan så länge det är osynligt. Om kvinnans underordnade position framhävs i något sammanhang kan det medföra bortförklaringar (Eliasson, 1997; Fredelius, Klein Frithiof, & Ursing, 2000; Celepli, 2005). Vårt empiriska material har givit oss exempel på religionens starka prägel på mödrarnas liv, informanternas trosbekännelse har ramat in mödrarnas roller och livsuppfattningar.

5.5 FÖRVÄNTNINGAR PÅ KVINNANS UPPGIFTER SOM MAMMA

Samtliga informanter framförde att en kvinna som är omsorgsfull är en bra mamma. De menar alla att det finns förväntningar på att mödrarna ska vara omsorgsfulla, det vill säga vårda barnen, sköta hushållssysslorna och uppfostra barnen till det som anses vara rätt. Det finns dessutom förväntningar på att mödrarna ska vara trogna mot sina makar. Det finns en gemensam föreställning om att mödrarna beskylls om barnuppfostran misslyckas. Förväntningarna kommer delvis ifrån mödrarnas makar, barn, den utvidgade familjen och nätverket.

Fatimas kriterier för en bra mamma är att uppfostra barn på ett bra sätt, sköta om hushållet och vara en bra förebild för sina barn. Detta stämmer även med **Sultans** och **Nabous** syn på moderns roll. **Fatima** sammankopplar förväntningarna på modern till könsfördelningen i sin kultur.

Fatima ”Att se till att jag uppfostrar mina barn rätt, vara en bra mamma, sköta om hushållet, laga mat, tvätta, städa samt lära barnen att ta efter mig så att de i framtiden kan stå på egna ben. Jag ska också respektera andra speciellt de äldre. Jag tror att det är för att kvinnorna föds med den här rollen, som i kulturen, om barnet råkar vara en ond eller dålig människa så skyller man alltid på modern. Men jag tror att pappa inte har den här rollen eftersom det är själva vi, kvinnor som föder barnet och ska då ta hand om honom/henne. Jag tror inte heller att barnets känsla mot pappan är lika stark som känslan mot modern, du vet moderskänslan, till exempel att barnet måste känna värme från modern, det vill säga hud mot hud när barnet är liten”.

Hatice och **Ayse** ger en liknande bild som Fatima ifråga om förväntningarna på en bra mamma. **Ayse** menar att en hennes kultur och heder kräver att hon är en bra mamma och sköter sina förpliktelser.

Ayse ”Jo, vi har olika roller och positioner i familjen, han har försörjningsplikt mot sin familj egentligen, och jag har uppgiften om att sköta om hemmet och sköta om barnen. Vår kultur säger så, och vår heder kräver så”.

Hatice menar dessutom att en god kommunikation mellan mamma och barn är väsentligt. Medan **Ayse** hänvisar till att vara trogen mot sin familj.

Hatice ”En mammas uppgift är att alltid vara där för sina barn, ta hand om sina barn, lära och uppfostra sina barn, vara ett stöd för barnen, allt för att barnen ska få ett lyckligt och bra liv i framtiden. Som mamma måste jag kontrollera mina barn. När kommer de från skolan, när går de till skolan, prata med barnen. Man ska vara lite som en vän även med sina barn”.

Kadra berättar att det förväntas mycket av henne som en mamma. Hon nämner att det är angeläget att barnen tar efter henne och lär sig av deras kultur och religion.

”Det förväntas mycket. Till exempel att man uppfostrar barnen bra, som till exempel de ska läsa, de ska ta över från deras kultur, de ska ha sin religion och de ska gå vidare tidigt, alltså de ska förstå att de har vuxit upp i ett annat land som inte är vår (föräldrars hemland) det är stort för mig. Jo, ja laga mat, ta hand om barnen, handlar och tänker på ekonomin, det är allt möjligt. Ja, det är så, min mamma har uppfostrats på samma sätt och det är jätte viktigt för mig. Annars om barnen blir dålig så kommer jag få skulden. Det är bara så i min kultur, eftersom mamman uppfostrar barnen får hon skulden om barnen inte är bra”.

Kadra berättar även om sin syn på barnens uppfostran. Hon berättar att hon skulle var ledsen om hennes barn inte tog efter hennes trosbekännelse.

”Jag skulle nog faktiskt känna mig ledsen eftersom att jag har blivit uppfostrad som en muslim och är man muslim så måste man gå efter sin mamma och så, förstår du vad jag menar? Man skulle bli ledsen om dem inte lyssnar (barnen), alltså man måste lyssna på sin familj, vad dem säger eller inte. Det är lätt att påverkas negativt av andra barn som inte har samma religion och kultur. Det är viktigt för mina barn att veta att jag vill deras bästa. Jag skulle försöka få dem att följa den rätta vägen”.

Kadra ger dessutom en förklaring till kvinnans roll och uppgifter i hemmet. Kadra har som mamma skyldighet att fostra barnen till att bli bra människor, i annat fall kan familjen få dåligt

rykte vilket kan resultera i att barnen inte blir gifta.

”Liksom hemmafru, eftersom här i Sverige så spelar det inte så stor roll, man ska jobba och ta hand om huset och barnen. Medan hemma i Somalia ska man vara hemmafru, och jobba och ta hand om ekonomin, men det är inte på samma sätt! Det är olikt, om man är här så måste man jobba och fixa och så, förstår du vad jag menar? Jag vill inte att folk ska tro att jag är en dålig mamma, annars pratar alla och vill inte gifta sig inom min familj, alla vill ha bara i sin familj. Jag uppfostrar barnen på ett bra sätt, att läsa Koranen och sen inte att snacka, förstår du vad jag menar?”

Kommentar

Eligt genusteorin finns det osynliga genuskontrakt mellan könen. Utifrån genuskontrakten värderar män och kvinnor varandra. Genuskontrakten konstruerar olika föreställningar om hur män och kvinnor ska agera och reagera i olika sammanhang, till exempel i arbetet och i hemmet. Det finns en påtaglig barriär mellan män och kvinnors roller. Män ska inte göra det kvinnor gör och kvinnor ska inte göra det män gör. Genuskontrakten går i arv från den ena generationen till den andra. Döttrar tar efter sina mödrar och söner tar efter sina fäder. Detta är nödvändigt för genuskontraktens överlevnad. Teorin om genuskontrakten kan förklarar varför mödrarna beskriver att de själva och deras män har olika roller att uppfylla.

Mödrarna berättar dessutom om att de vill föra över sina kunskaper till sina barn. De anser att det är viktigt att barnen tar efter deras traditioner samt deras kulturella normer och värderingar. De har skyldighet att uppfostra sina barn på rätt sätt. Detta går i linje med vad som beskrivits i avsnittet om tidigare forskning, där man pekat på att modern ska vara den självupppoffrande och osjälviska kvinnan (Nussbaum, 2002; Fredelius, Klein Frithiof, & Ursing, 2000).

I avsnittet tidigare forskning beskriver vi också hur Sverige har utvecklats i fråga om demokratisering och självständighet för kvinnor under 1900-talet. Under tidigare sekler i Sverige ansågs kvinnan vara mannens tillhörighet (Eliasson, 1997). Denna levnadssätt är verklighet för våra informanter idag. Mödrarna är måna om att bevara genuskontrakten samtidigt som de önskar

kommande generationer av kvinnor mera rättigheter och självständighet genom utbildning och ekonomisk stabilitet.

6. SLUTDISKUSSION

En sammanfattning av studiens resultat görs i detta kapitel. Därefter följs en diskussion av metodval för studien, med förtjänster och brister. Slutligen ger vi förslag till fortsatt forskning samt diskuterar studiens anknytning till socialt arbete.

Syftet med denna studie var att undersöka hur mödrar i familjer med starkt patriarkala traditioner ser på sin roll som mor och kvinna. Vi har utgått ifrån två frågeställningar, resultaten redovisas nedan:

1. Vilka förväntningar har din familj och din omgivning på dig som mor och kvinna?

- En bra mamma ska vara omsorgsfull, vårda om barn och familj och sköta om hushållet. Hon ska alltid finnas där för sina barn som stöd.
- Mamman har plikt att uppfostra barnen till att vara ”bra” människor, eftersom det är hon som föder barnen. Det är moderns plikt att se till att barnen får en bra uppfostran, för att barnen inte sedan ska få problem att finna en framtida livspartner och att de ska få ett bra liv.
- Kvinnan ska vara trogen mot sin make, ska inte ha sexuella relationer utanför sitt äktenskap. Hon ska inte föra skam över sin familj.
- Kvinnan ska vara lyhörd mot sin man.

2. Vad betyder heder för dig som mor och kvinna?

Vårt empiriska material visar följande resultat:

- Heder betyder att leva på ”rätt” sätt, det vill säga med äran i behåll, inte föra skam över familjen och sig själv. Det gäller att vara ytterst försiktig med sina handlingar för att inte befläcka familjen med dåliga rykten. Kvinnan ska vara medveten om att hela familjen representeras via hennes handlingar.
- Heder är att bevaka sin mödom och inte vara sexuellt aktiv före äktenskapet. Dessutom vara trogen mot sin make.
- Heder är att visa respekt för familjen, speciellt de äldre familjemedlemmarna.

Heder är att leva efter religionen och lära det till sina barn

6.1 SAMMANFATTANDE RESULTATBILD

Informanternas berättelser visar att heder är en grundnorm i mödrarnas liv. Mödrarna kan inte föreställa sig ett liv utan att följa hedersnormerna. Det framgår av resultaten att mödrarnas uppfattningar om heder är vad familj och omgivning förväntar sig av mödrarna. Resultaten visar att mödrarna lever upp till förväntningarna.

Samtliga mödrar gav liknande bild av deras roll som kvinna och mor. Heder betyder för alla informanter att inte ha sexuella förbindelser med flera män, och att bevara sin oskuld tills kvinnan gifter sig. Det är väsentligt för mödrarna att undvika dåliga rykten som kan föra skam över familjen.

Utbildning anses vara en möjlighet till ett bättre och självständigare liv för kvinnan. Med utbildning och ett självständigare liv kan kvinnans underordnade position förbättras. Som kvinna och mor kan de, sett ur ett genusteoretiskt perspektiv, inte välja bort att vara lyhörda mot sina män samt äldrefamiljemedlemmar. Det kommer fram i resultaten att mödrarna har som sin plikt att uppföstra sina barn till att bli ”bra” människor, eftersom det är hon som föder barnen. Mödrarna har en traditionell syn på hur en mamma ska vara, det vill säga: osjälviskt, omsorgsfull, ansvarig för hushållssysslorna och ett stöd för familjen.

Religionen har en viktig roll i mödrarnas liv, den förklarar och legitimerar mödrarnas sätt att leva. Resultaten tyder på att kvinnor representerar sina familjemedlemmar via sina beteenden och handlingar, ett "skamligt" beteende eller handling kan befläcka familjens heder. Detta är anledningen till att kvinnan ska bevara sin oskuld.

6.2 METOD DISKUSSION

Den utvalda metodens för och nackdelar sammanfattar vi med följande:

- Intervjuguiden innefattade halvstrukturerade frågor som berörde studiens syfte och frågeställningar, fördelen med intervjuguiden är att den har skapat möjligheter för oss under intervjuerna att vara flexibla och ställa spontana följdfrågor. Dock om vi hade en intervjuguide med färre frågor och med frågor som var mera fördjupande, skulle empirin om möjligt vara mer informationsrik. Fördelen med intervjuguiden anser vi dessutom vara att den gav oss ett större utrymme och inblick i våra informanternas olika perspektiv på sina liv som mor och kvinna.
- Vi hade även fördelen och möjligheten att intervjua på två andra språk: på turkiska och på wolof, vilket gav tre av mödrarna möjligheten att uttrycka sig som de önskade på deras eget språk och kommunicera med öppet hjärta.
- Urvalet bestod av sex mödrar som vi personligen kände, en fördel som ökade förtroendet mellan intervjuare och informant. Vi hade en personlig uppfattning om hur mödrarnas liv såg ut och hur de upplevde sig själva i deras livsvärldar. Den här studien har dock berikat oss, bland annat genom att låta oss se olika perspektiv på hur mödrarna upplever och uppfattar sina liv. Om vi hade varit av ett annat ursprung eller om vi var män kunde våra resultat sannolikt ha sett annorlunda ut.
- Med en kvalitativ studie har vi haft möjligheten att få fördjupa oss i sex mödrars liv vilket vi anser vara en fördel. Nackdelen med kvalitativ studie jämfört med kvantitativ är att

intervjuarna inte har möjlighet till ett större urval. Med en kvantitativ studie skulle vi ha haft möjlighet att nå ut till fler personer.

6.3 FÖRSLAG PÅ FORTSATT FORSKNING

Den här studien har givit oss en inblick i hur mödrar i familjer med starkt patriarkala traditioner ser på sina roller som kvinna och mor. Mödrarna beskriver sina roller utifrån en traditionell syn på den omsorgsfulla kvinnan, vilket ger anvisningar på hur mödrarna upplever sig själva. Det vore intressant att kunna forska vidare och inkludera flera mödrar i familjer med starkt patriarkala traditioner och deras syn på sina roller som kvinna och mor. Det vore också intressant att göra undersökningar om våra informanternas män och barn, hur de upplever sina fruars/mödrars liv och ser på deras roller som mor och kvinna i familjen.

7. REFERENSER

- Akpınar, A. (2003). The honour/shame complex revisited: Violence against women in the migration context. Faculty of Communication, University of Bahcesehir, Istanbul, Turkey. Women's Studies International Forum. Vol. 26. No 5, pp. 425-442.
- Celepli, Ö. (2005). Subjektskapande revolter – hederskultur i upplösning, i: * * * "Att möta flickor och pojkar i starkt patriarkala familjer – teori och praktik". Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Skriftserie 2005:3.
- Eldén, Å. (2003). *Heder på liv och död. Våldsamma berättelser om rykten, oskuld och heder*. Avhandling. Faculty of Social Science Uppsala University. ACTA Universitatis Upsaliensis, Uppsala 2003:128.
- Eliasson, M. (1997). *Mäns våld mot Kvinnor*. Stockholm: Natur och kultur.
- Esaiasson, P. (2003). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Farnaz, A. Fristorp, L. (2002). *Överlevnads handbok för flickor om frihet och heder*. Stockholm: Rädda Barnen.
- Fredelius, G., Klein Frithiof, P. & Ursing, I. (2000). *Kvinnoidentitet – Dynamisk kvinnopsykologi i ett livsloppsperspektiv*. Falun: Natur och Kultur.
- Freedman, J. (2001). *FEMINISM*. Buckingham Philadelphia: Open University Press.
- Hermerén, G. (1996). *Kunskapens pris*. Forskningsetiska problem och principer i humaniora och samhällsvetenskap. Stockholm: HSFR
- Hirdman, Y. (2001). *Genus- om det stabila föränderliga former*. Lund: Liber.
- Hirdman, Y. (2004). Genussystemet – reflektioner kring kvinnors sociala underordning. I: *** Wetterberg, C.C. & Jansdotter, A. (Red). (2004). *Genushistoria. En historiografisk exposé*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, K. (Red). (2005). *Hedersmord, tusen år av hederskulturer*. Lund: Historiska Media.
- Khoury, N. (2003). *Förlorad heder*. Stockholm: Prisma.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Koçtürk, T. (2002). – *Tahire om heder*. I: Arbabi, F. & Fristorp, L. "Överlevnadshandbok för flickor om frihet och heder". Stockholm: Rädda barnen.

- Malterud, K. (1998). *Kvalitativa metoder i medicinsk forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Nussbaum, M. (2002). *Kvinnors liv och sociala rättvisa*. Göteborg: Diadolos AB.
- Rexvid, D. (2007). *Dominerad av dominans, en kvalitativ studie om hur pojkar/unga män med rötter i den muslimska världen förhåller sig till etniskt svenska män och vad detta förhållningssätt innebär för deras egna föreställningar om maskulinitet och heder*. C-uppsats. Institutionen för Socialt Arbete: Stockholms Universitet.
- Ruth, J-E. (1991). *Reliabilitets- och validitetsfrågan i kvantitativ respektive kvalitativ forskningstradition*. Gerontologia, 5 (4). 277-290.
- Schlytter, A. (2004). *Rätten att själv få välja*. Lund: Studentlitteratur.
- Schlytter, A. (2005). I hederns namn, i: * * * "Att möta flickor och pojkar i starkt patriarkala familjer – teori och praktik". Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Skriftserie 2005:3.
- Scott, J.W. (2004). Genus- en användbar kategori i historisk analys. I: *** Wetterberg, C.C. & Jansdotter, A. (Red). (2004). *Genushistoria. En historiografisk exposé*. Lund: Studentlitteratur.
- Sjöblom, Y. (2006:4). *I skuggan av Fadime och socialsekreterares arbete med hedersvåld*. FOU Nordväst i Stockholms Län. (Forskningsrapport 2006:4).
- Svensson. E-M. (1997). *GENUS OCH RÄTT, en problematiseringen om föreställningen om rätten*. Uppsala: Iustus Förlag.
- Wikan,U. (2005). *En fråga om heder*. Stockholm: Ordfront förlag.
- Wetterberg, C.C. (2004). Från patriarkat till genussystem- och vad kommer sedan? I: *** Wetterberg, C.C. & Jansdotter, A. (Red). (2004). *Genushistoria. En historiografisk exposé*. Lund: Studentlitteratur.

8. BILAGA

BILAGA 1. INTERVJUGUIDE

Kort beskrivning av informanten

1. Vilket land kommer du ursprungligen ifrån?
2. Hur länge har du bott i Sverige?
3. Hur gammal är du?
4. Hur många barn har du? Pojke? Flicka?
5. Är ditt nuvarande äktenskap det första?

Frågeställningar

- 1 Vad betyder heder för dig? Kan du beskriva hedersbegreppet för oss.
- 2 Hur mycket kan du påverka din man vid besluttande som berör familjen?
- 3 Vem i familjen har sista ordet? Varför?
- 4 Vad är du beredd att göra för att bevara din heder? Varför?
- 5 Vad förväntas av dig som mamma av din hederskultur och familj? Varför?
- 6 Kan du beskriva din position som mamma i familjen och hederskulturen, i jämförelse till din man?
- 7 Är det viktigt för dig och din familj att äktenskap mellan dina barn och deras tilltänkte är från samma etnicitet och kultur?
- 8 Hur stort inflytande har släkten, omgivningen på din familj?

BILAGA 2. ARBETSFÖRDELNING

Vi har från början bestämt att all arbete skall genomföras tillsammans. Det har varit av stor vikt för oss båda att göra att så mycket som möjligt tillsammans för att båda ska känna samma delaktighet i uppsatsen.

Från början av terminen har vi haft kontakt minst tre gånger per vecka, antingen via e-post, MSN, telefon kontakt eller inbokade möten. Minimum träff per vecka har varit en gång, i minst en

timma (bortsett från vecka 11-12 då vi bara haft e-post kontakt). Efter vecka 12 har vi börjat träffas med tätare mellanrum och träffen har varit i ca åtta timmar om dagen varje gång vi träffades.

Vi tog beslutet att var och en av oss hittar tre intervjupersoner som är lämpliga till undersökningen. Med anledning att processen skall bli effektivare samt spara tid för att finna intressenter. Intervjuerna genomförde vi tillsammans, där en av oss ställde frågan, medan den andra var observant och stöd. Två av intervjuerna skedde på turkiska och det var en självklarhet att Özlem utförde de. En av intervjuerna skedde på både wollof och svenska och den utförde Anna. Även fast vi inte kunde varandras språk ansåg vi att det var viktig att närvara under alla intervjuer, för att få en uppfattning och känsla av vilka våra informanter var.

Transkriberingen genomfördes dock ensamt, antal tre transkriberingar per person detta var på grund av översättningen från turkiska och wollof till svenska. Vi önskade även spara tid. Allt efterarbete utfördes gemensamt.

Litteratursökningen delade vi upp. Sökandet genomfördes delvis hemma var för sig samt på Socialhögskolans bibliotek tillsammans. Efter att vi funnit en del litteratur delade vi upp dem efter intresse. När vi läst den första omgången läste vi den andra delen för att båda ta del av all litteratur. Vi läste böcker och skrev sammanfattningar på dem för att sedan slå samman dem till en helhetlig sammanfattning av litteraturen.

Allt vi skrev läste vi igenom högt tillsammans, och var för sig i egen tid i efter hand. Detta gjorde vi för att kontrollera att allt som antecknats var lämplig för uppsatsen.